

МАДАНИЯТ ВА САЊАТ МУАССАСАЛАРИДА ДАРОМАДЛАР АУДИТИНИ ЎТКАЗИШ ТАРТИБИ

Аннаев А.А.

СамИСИ, Бошқа тармоқларда бухгалтерия
ҳисоби ва аудит кафедраси ассистенти

Аннотация. Ушбу мақолада маданият ва санъат муассасаларида даромадлар аудитини ўтказиш тартиби ва ўзига хос жиҳатлари муаллиф томонидан ёритиб берилган. Қолаверса, аудити ўтказиш тартиби бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: аудит, даромадлар, маданият ва санъат, ҳисоб жараёнлари.

THE PROCEDURE FOR CONDUCTING INCOME AUDITS IN CULTURAL AND ART INSTITUTIONS

Annaev A.A.

Assistant of the Department of Accounting
and Auditing in Other Sectors, SamIES

Abstract. In this article, the procedure and specific aspects of the audit of income in culture and art institutions are covered by the author. In addition, proposals and recommendations on the procedure for conducting the audit were developed.

Keywords: audit, income, culture and art, accounting processes.

Маданият муассасаларининг даромадлари улар томонидан ўтказиладиган тадбирлар (концертлар, спектакллар, театрлаштирилган ва цирк томошалари, ижодий учрашувлар, турли шоу-дастурлар,

фестиваллар, томошаларнинг шакли ва жанридан қатъий назар, бошқа маданий-оммавий тадбирлар) учун олдиндан маълум қийматларда (нархларда) чиқарилган билетлар суммалари йиғиндисидан иборат бўлади.

Билет – бу тадбирларга бир марта ташриф буюриш ҳуқуқини берувчи ҳужжат (электрон ёки қоғозда белгиланган тартибда чоп этилган билет, бепул таклифнома, абонемент).

Республикамизда амалда бўлган «Давлат театрлари ва концерт-томоша муассасаларининг билет нархларини шакллантириш тартиби тўғрисида Низом»га мувофиқ тадбирларга кириш ҳуқуқини берувчи битта билетнинг базавий нархи (**Бт**) давлат театрлари ва концерт-томоша муассасаларининг бюджет ва бюджетдан ташқари харажатлар сметаларини ҳар йили шакллантириш даврида қуйидаги формула асосида аниқланади:

$$\mathbf{Бт = Ат/Тс.}$$

Бу ерда: **Ат** -ўтган йилги асосий фаолиятдан тушган тушум; **Тс** - ўтган йилги томошабинлар сони;

Тадбирларга кириш ҳуқуқини берувчи битта билетнинг нархи қуйидагиларни инобатга олиб, базавий нархга нисбатан дифференциал оширилган ҳолда шакллантирилади:

*томоша залидаги жойларнинг жойлашуви (олд, ўрта, орқа ва балкон ўриндиқлар);

*ўтказиладиган тадбирларнинг тури (оддий, байрам, премьер);

*ўтказиш куни ва вақти (кундузги, кечки, иш куни, дам олиш ёки байрам кунлари) ҳамда бошқалар.

Тадбирларга кириш ҳуқуқини берувчи билет нархларини белгилашда ҳамда бюджетдан ташқари маблағларни шакллантиришда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланадиган давлат театрлари ва концерт-томоша муассасаларини сақлаш билан боғлиқ харажатларнинг бюджетдан ташқари тушумлари ҳисобига қопланадиган

улушни босқичма-босқич ошриб бориш режа-жадвалига қатъий риоя қилиш лозим.

Кўчма ва гастроль тадбирларига билетларнинг нархлари индивидуал ҳисоб-китоб ёки қабул қилувчи томон билан тузилган шартнома асосида белгиланади.

Аҳолининг кам таъминланган қатламларига (меҳрибонлик уйлари тарбияланувчилари, боқувчисини йўқотган ва кам таъминланган оилалар аъзолари) ушбу муассасаларнинг ёзма мурожаатига асосан давлат театри ва концерт-томоша муассасаси раҳбарининг тегишли буйруғига асосан тадбирларга билет нархининг 50 фоизигача чегирма берилиши мумкин, бироқ, чегирма берилган билетлар сони умумий билетлар сонининг 50 фоизидан ошмаслиги зарур.

Таълим муассасаларида тадбирларни ўтказишда, очик майдонлар ва кичик заллардаги чиқишларда билетларнинг нархлари театрлар ва концерт-томоша муассасалари директорларининг буйруғи асосида мазкур театрлар ва концерт-томоша муассасаси асосий залининг билетларига белгиланган базавий нарх даражасидан паст қилиб белгиланиши мумкин.

Хорижий жамоалар ва алоҳида ижрочиларнинг спектакллари ва концертларига, халқаро, республика, минтақавий санъат фестивалларига, шунингдек гастроль ва тадбирларига билетларнинг нархлари томонлар келишувига асосан шакллантирилади.

Тадбирларга томошабинлар кам келганда, ушбу муассасалар томошабинлар залининг тўлдирилиш даражасини ошириш мақсадида билет нархлари ҳақиқий харажатдан келиб чиқиб қайта кўриб чиқилиши мумкин.

Тадбирларга электрон билетларни сотиш Вазирлар Маҳкамасининг "Билет операцияларининг ягона электрон базасини яратиш ва жорий

қилиш чора-тадбирлари тўғрисида" 2019 йил 10 январдаги 18-сон қарорига асосан амалга оширилади.

Маданият ва санъат муассасаларининг маҳсулотлар (ишлар, хизматлар)ни реализация қилиш бўйича, шунингдек мазкур маҳсулот (иш, хизмат)ларни ишлаб чиқариш ва реализация қилиш жараёнида амалга ошириладиган давр харажатлари ва тақсимланадиган харажатлар тўғрисидаги маълумотлар қуйидаги счётларда акс эттирилади:

20 «Маҳсулот (иш, хизмат)лар реализацияси»;

21 «Бошқа харажатлар».

20 «Маҳсулот (иш, хизмат)лар реализацияси» счётида тайёр маҳсулотлар (ишлар, хизматлар), жумладан, ишлаб чиқариш (ўқув) устахоналарининг, ёрдамчи қишлоқ хўжалик ва ўқув-тажриба хўжаликларининг тайёр маҳсулотларини, шунингдек, тайёр босма маҳсулотларини ҳамда ташкилотнинг асосий воситалари ва бошқа активларининг реализация қилиниши ҳисобга олинади.

20 «Маҳсулот (иш, хизмат)лар реализацияси» счёти қуйидаги субсчётларга бўлинади:

200 «Маҳсулот (иш, хизмат)лар реализацияси»;

201 «Асосий воситалар ва бошқа активлар реализацияси».

200 «Маҳсулот (иш, хизмат)лар реализацияси» субсчётида тайёр маҳсулотлар (ишлар, хизматлар), жумладан, ишлаб чиқариш (ўқув) устахоналарининг, ёрдамчи қишлоқ хўжалик ва ўқув-тажриба хўжаликларининг тайёр маҳсулотларини, шунингдек, тайёр босма маҳсулотларини ва бошқа маҳсулотлар (иш, хизматлар) реализацияси ҳисобга олинади.

200 «Маҳсулот (иш, хизмат)лар реализацияси» субсчётнинг кредитига маҳсулотлар (иш, хизматлар)нинг реализация қилинган суммалари ёзилади (ўзаро тузилган шартнома бўйича), бунда, 15 счётнинг

тегишли субсчётлари дебетланади. Субсчёт дебетига эса, реализация қилинган маҳсулотларнинг ҳақиқий таннархи ёзилади, бунда 050 «Гайёр маҳсулот» субсчёт кредитланади. Агарда, бажарилган ишлар ва кўрсатилган хизматлар реализация қилинаётган бўлса, уларнинг ҳақиқий таннархи 200 «Маҳсулот (иш, хизмат)лар реализацияси» субсчётнинг дебетида ва 090 «Товар (иш, хизмат)ларга харажатлар» субсчётнинг кредитида акс эттирилади.

Аналитик ҳисоб реализация қилинган маҳсулотлар турлари бўйича алоҳида ҳолда юритилади.

201 «Асосий воситалар ва бошқа активлар реализацияси» субсчётида ташкилотнинг асосий воситалари ва бошқа активларининг реализацияси ҳисобга олинади. Ушбу активларни реализация қилиш ва реализация қилишдан тушган маблағларни тақсимлаш тартиби қонунчилик билан тартибга солинади.

201 «Асосий воситалар ва бошқа активлар реализацияси» субсчётнинг кредитига асосий воситалар ва бошқа активларнинг реализация қилинган суммалари ёзилади (ўзаро тузилган шартнома бўйича), бунда 15 счётнинг тегишли субсчётлари дебетланади. Шунингдек, ушбу субсчётнинг кредитида реализация қилинган асосий воситаларнинг ҳисобланган эскириш суммаларининг ҳисобдан чиқарилиши, бунда 02 счётларнинг тегишли субсчётлари дебетланади.

Ушбу субсчётнинг дебетига эса, реализация қилинган асосий воситалар ва бошқа активларнинг дастлабки (тикланиш) қиймати ёзилади, бунда мазкур активларни ҳисобга олувчи тегишли субсчётлар кредитланади. Шунингдек, ушбу субсчёт дебетига реализация қилинган асосий воситалар ва бошқа активларнинг реализация суммасидан тегишли бюджетлар даромадларига ҳисобланган суммалар ҳам акс эттирилади,

бунда 160 «Бюджетга тўловлар бўйича бюджет билан ҳисоб-китоблар» субсчёт кредитланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Аренс Э.А., ДЖ.К. Лоббек. Аудит. Учебник. М.: Финансы и статистика, 2001.
2. Ахмаджонов К.Б. Якубов И.И. Аудит асослари. Дарслик. Т.: Иқтисод-молия, 2010.
3. Дустмуродов Р.Д. Файзиев Ш.Н. Аудит. Ўқув қўлланма. Т.: ТМИ, 2007.